

ALL 2015/912

Slutrapport

En tillgänglig lärmiljö

- från kartläggning till handling

Projektledare Pia Persson

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

www.spsm.se

Innehållsförteckning

1. Projektförutsättningar	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Problemformulering, mål och syfte	3
1.3 Målgrupp	4
1.4 Projektorganisation	4
1.5 Resurser	5
2 Projektets genomförande	5
2.1 Genomförda aktiviteter	5
2.2 Resursredovisning (ekonomiska och personella)	5
2.3 Avvikelse	6
3. Projektets resultat	6
3.1 Måluppfyllelse	6
3.2 Dokumentation och spridning av projektets resultat	6
3.3 Förslag på implementering	6
3.4 Utvärdering av effekter	7
3.5 Lärdomar och framtida utmaningar för SPSM	7
3.6 Styrgruppens rekommendationer	7
3.7 Bilagor till slutrapporten	7
3.8 Referenser	8

1. Projektförutsättningar

1.1 Bakgrund

Specialpedagogiska skolmyndigheten har tagit fram stödmaterialet Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning. Materialet är tänkt att användas som ett stöd i utvecklingsarbetet på förskolor och skolor för att öka tillgängligheten. Begreppet tillgänglighet, som ofta förknippas med den fysiska miljön, vidgas i materialet till att gälla flera aspekter av lärmiljön. Materialet är framtaget för att verksamheter ska kunna skatta tillgängligheten och anpassa lärmiljön så att den blir tillgänglig för alla barn och elever. ”Målet med materialet är att få utbildningsverksamheten att agera, gå till handling och anpassa lärmiljön till just de elever som deltar” (Tuvevesson, 2014).

Genom att undersöka vad som sker på vägen, från det att en grupp pedagoger genomfört självskattningen med hjälp av värderingsverktyget till att omsätta förändringar i praktiken, ges viktig kunskap för rådgivare inom SPSM. Vilka handlingar som leder till en förändring i verksamheterna och på vilket sätt barns och elevers lärandesituation förbättras, är viktigt att undersöka. Vad som visat sig vara framgångsrikt, utmaningar och svårigheter längs vägen är viktig kunskap för att kunna ge stöd till verksamheterna i utvecklingsprocessen.

Ett elevfokuserat arbetssätt är en annan viktig faktor för framgångsrika skolor (Grosin, 2009). Det handlar om nytt lärande för pedagoger där man utgår från barns och elevers lärande i den befintliga lärmiljön. Det innebär att tillämpa nya former av lärande i praktiken och att betrakta försöken att genomföra nya idéer som en del av lärandet (Timperley, 2013). Även skolledare måste vara involverade i det professionella lärandet så att de vet vad de ska göra för att utmana och stödja sina pedagoger (Timperley, 2013). Barn har rätt att uttrycka sin åsikt i alla frågor som rör barnet (Barnkonventionen, 2006). I undersökningen är det av vikt att se om det finns elevfokus i förändringsarbetet och på vilket sätt verksamheterna tar del av barn och elevers åsikter.

1.2 Problemformulering, mål och syfte

Denna undersökning strävar efter att synliggöra vilka effekter användandet av Värderingsverktyget för tillgänglig fått för barn och elever med funktionsnedsättning i de verksamheter som använt sig av materialet. Effekten är det utfall som inträffar på slutmottagarsidan direkt eller indirekt på grund av interventionen (Vedung, 2012). I denna undersökning är det barn och elever i utbildningsverksamheterna som är slutmottagare. Interventionerna som ligger till grund för den eventuella effekten är de insatser och processer som Värderingsverktyget för tillgänglig utbildning bidragit till. För att rådgivare ska kunna ge stöd till verksamheterna i syfte att öka tillgängligheten för barn och

elever behöver de få kunskap om hur framgångsrika interventioner genomförs och vilka insatser som är mindre framgångsrika.

1.2.1 Syfte

Projektet avser att i en förstudie beskriva användandet av Värderingsverktyget för tillgänglig utbildning inför eventuell utveckling av myndighetens stöd till skolverksamheter. Projektet avser också inventera interna utbildningsbehov för att ge stöd till skolornas arbete med tillgänglighet utifrån verktyget.

Undersökningen av tillgänglighetsverktygets användande syftar till att

- öka kunskapen om och på vilka sätt som tillgängligheten i lärmiljön ökar i och med användande av tillgänglighetsverktyget.
- öka den interna kompetensen i att ge specialpedagogiskt stöd till skolverksamheter i processen för ökad tillgänglighet.

1.2.2 Mål

Målet för projektet är att

- 1) beskriva vilka konkreta förändringar som skett i lärmiljön efter användandet av värderingsverktyget dokumentera upplevda framgångsfaktorer och eventuella hinder i utvecklingsprocessen.
- 2) lämna förslag till intern kompetensutveckling för att öka kompetensen i att ge specialpedagogiskt stöd till skolverksamheter i utvecklingsarbetet för ökad tillgänglighet

1.3 Målgrupp

Målgruppen för projektet är främst rådgivare inom Specialpedagogiskt stöd och Resurscenter som får kännedom om goda exempel om hur verksamheter använder sig av Värderingsverktyget för tillgänglig utbildning samt hur materialet bidrar till ökad tillgänglighet i utbildningen. Genom att ta del av dessa erfarenheter kan stödet till externa verksamheter förbättras. Projektet presenterar ett förslag för vidare kompetensutveckling för rådgivare i syfte att ge stöd till verksamheter utifrån det behov som framkommit.

Även andra avdelningar inom myndigheten, däribland specialskolorna, kan ta del av och använda erfarenheter från projektet för att utveckla sina verksamheter.

Externa verksamheter kan också ta tillvara erfarenheter från projektet i sitt utvecklingsarbete för att utveckla tillgängliga lärmiljöer.

1.4 Projektorganisation

Projektledare: Pia Persson

Styrgrupp: Ordförande: Ronny Kilander. Övriga deltagare: Tove Söderqvist Dunkers, Karin Johnsson och Lena Hammar.

Projektgrupp: Nationella arbetsgruppen för tillgänglighet; Maud Wildow, Agneta Dehlin, Håkan Bergkvist, Gunilla Fällman, Anna Sjölander, Mona Tafvelin, Lena Hammar.

Referensgrupp: Nationell arbetsgrupp för tillgänglighet, Johan Östman, samt Lars Ola Ohlsson, Örskelljunga kommun.

1.5 Resurser

Projektet har tilldelats 440 000 kr vilket avser lönekostnader för projektledare samt resor och genomförande av en konferens.

2 Projektets genomförande

2.1 Genomförda aktiviteter

- Vetenskaplig förankring som legat till grund för genomförande av undersökning samt analys av resultat.
- Inventering av verksamheter som använt sig av Värderingsverktyget.
- Enkätundersökning bland verksamheter som använt Värderingsverktyget för tillgänglig utbildning. Enkäten har skickats ut till 24 verksamheter och nått ut till ca 850 personer. Av dessa är det 425 personer som besvarat enkäten.
- Fokusgrupp- intervjuer i fyra verksamheter, totalt 9 grupper varav en elevgrupp.
- Analys och bearbetning av de båda undersökningarna.
- Enkätundersökning bland rådgivare inom myndigheten. Enkäten har besvarats av 152 av 282 rådgivare.
- Analys och bearbetning av resultatet av rådgivarenkäten.
- Konferens med projektgruppen i syfte att arbeta fram förslag till intern kompetensutveckling.

Projektledaren har under projekttiden deltagit i en utbildning vid Malmö högskola och genomfört en studie som resulterat i en masteruppsats. Masteruppsatsen behandlar området för mål 1 inom projektet. Uppsatsen med titeln *Tillgängliga lärmiljöer för barn och elever, pedagoger och skolledare. En väg till inkludering*, ger en fördjupad bild av verksameters användning av Värderingsverktyget för tillgänglig utbildning samt vilka insatser som leder till förändringar av lärmiljön för barn och elever (bilaga 4).

2.2 Resursredovisning (ekonomiska och personella)

Projektet har förbrukat 403 000kr enligt följande fördelning. Lönekostnader till projektledare 339 000kr samt kostnader för resor för att genomföra undersökningarna och konferens 64 000kr.

2.3 Avvikelser

Projektperioden avslutas enligt projektplanen den 30 september 2016. Projektet redovisas för ledningsgrupp den 19 oktober och till processledningsgrupp för specialpedagogiskt stöd i mitten av november. Därefter kommer nyheter och kortare artiklar att behöva skrivas för att sprida erfarenheter från projektet. Detta medför att arbetstid måste avsättas efter planerat slutdatum.

3. Projektets resultat

3.1 Måluppfyllelse

Mål 1. Projektet beskriver förändringar som verksamheter genomfört i lärmiljön utifrån att de använt Värderingsverktyget för tillgänglig lärmiljö. Processer och utvecklingsinsatser som bidrar till förändring beskrivs liksom framgångsfaktorer och hindrande faktorer. Se bilaga 1 samt masteruppsats (bilaga 4).

Mål 2. Projektet presenterar ett förslag för internkompetensutveckling för att öka kompetensen bland rådgivare inom specialpedagogiskt stöd i syfte att ge stöd i verksamheternas utveckling av tillgängliga lärmiljöer. Förslaget (bilaga 2) innehåller tre delar;

- Kompetensutveckling för att alla rådgivare ska få en fördjupad kunskap om tillgänglighetsmodellen och dess användning.
- Kompetensutveckling för att en till två rådgivare per team ska få kunskaper om process- och organisationsutveckling för att stötta verksamheterna i deras utveckling av tillgängliga lärmiljöer.
- Ett stödmaterial som visar på goda exempel från verksamheter samt inspirerar och bidrar till att utveckla tillgängliga lärmiljöer.

3.2 Dokumentation och spridning av projektets resultat

Intern spridning:

Beskrivning av projektets resultat på Intranätet.

Intern kompetensutveckling till rådgivare.

Genom föredrag för Specialskolornas rektorer.

Extern spridning:

Artikel i Lika Värde.

Medverkande i Tillgänglighetskonferenser under våren 2017.

Beskrivning av projektets resultat på webben.

Facebook och Twitter.

Artikel i tidningen Specialpedagogen.

3.3 Förslag på implementering

För att öka kvalitén kring utveckling av tillgänglig utbildning behöver alla nivåer inom Specialpedagogiska skolmyndigheten aktivt arbeta för, stödja och följa upp

de insatser och stöd som SPSM ger till externa verksamheter. Det behöver finnas en bredd av kunskap hos alla som är involverade och en djup kunskap hos några som blir experter på att ge stöd till organisationer och deras processer. Se bilaga 3.

3.4 Utvärdering av effekter

Utvärdering bör ske om två år genom att de två enkätundersökningarna, till verksamheter och till rådgivare, genomförs på nytt. Det blir då möjligt att följa upp, om de föreslagna insatserna om kompetensutveckling och andra förändringar, bidragit till att verksamheter har en högre grad av tillgänglighet.

3.5 Lärdomar och framtida utmaningar för SPSM

Kompetensutveckling för rådgivare är nödvändig för att stödja utvecklingen av tillgängliga lärmiljöer på ett strategiskt plan inom utbildningsorganisationer.

Barns och elevers synpunkter om lärmiljön bör betonas i handledningen för värderingsverktyget.

Det bör övervägas hur individuella förutsättningar hos barn och elever kan förtydligas i Värderingsverktyget för tillgänglig utbildning för att lärmiljön ska bli än mer tillgänglig för gruppen barn och elever med funktionsnedsättning.

SIS-medel bidrar till att skapa förutsättningar för utveckling i verksamheterna då tillgänglighetsmodellen ska bearbetas, förstås och förändra handlingar i verksamheterna.

3.6 Styrgruppens rekommendationer

Styrgruppen föreslår:

- Att förslaget på kompetensutveckling ska beredas i processledningsgruppen för Specialpedagogiskt stöd.
- Att erfarenheter från projektet ska presenteras för processledningsgruppen för Specialskolorna.

3.7 Bilagor till slutrapporten

Bilaga 1- Sammanfattning av projektets resultat.

Bilaga 2- Förslag på kompetensutveckling.

Bilaga 3- Förslag på implementering.

Bilaga 4- Masteruppsats: Tillgängliga lärmiljöer för barn och elever, pedagoger och skolledare. En väg till inkludering (Persson 2016).

Bilaga 5- Enkätresultat: Externa verksamheter

Bilaga 6- Enkätresultat: Tillgänglighet rådgivare totalt.

Bilaga 7- Enkätresultat: Tillgänglighet rådgivare regionalt.

3.8 Referenser

- Ahrenfelt, Bo (2001). *Förändring som tillstånd*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Ainscow, Mel, Dyson, Alan & Weiner, Saira (2013). From exclusion to inclusion: ways of responding in schools to students with special educational needs. *CfBT Educational Trust. 2013* (ED546818). 32 pp.
- Augustinsson, Sören & Brynolf, Margarete (2012). *Rektors ledarskap-komplexitet och förändring*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Blecker, Norma S. & Boakes, Norma J. (2010). Creating a learning environment for all children: Are teachers able and willing? *International Journal of Inclusive Education*. 14(5). 435-447.
- Booth, Tony & Ainscow, Mel (2002). *Index of inclusion. Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.
- Bryman, Alan (2015). Samhällsvetenskapliga metoder. Stockholm: Liber AB.
- Eljertsson, Göran (2015). *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Ellis, Simon & Tod, Janet (2012). Identification of SEN: is consistency a realistic or worth aim? *Support for Learning*, 27(2), 59-66.
- FN. (DS 2008:23). Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Stockholm: Socialdepartementet.
- FN. (2011). FN:s konvention om barns rättigheter. Stockholm: Utrikesdepartementet.
- Grosin, Lennart (2009). Forskning om framgångsrika skolor som grund för skolutveckling. Berg och Scharp. (Red.), *Skolutvecklingens många ansikten*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Höög, Jonas & Johansson, Olof (2011). *Struktur, kultur, ledarskap-förutsättningar för framgångsrika skolor*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Küller, R. 1991. Environmental assessment from a neuropsychological perspective. In: T. Gärling & G.W. Evans. (Eds). *Environment, cognition and action: An integrated approach*, pp. 111-147. New York: Oxford University Press.
- Lindkvist, Lars, Bakka, Jörgen, F. & Fivelsdal, Egil: (2014). *Organisationsteori- Struktur, Kultur, Processer*. Stockholm: Liber AB.
- Monsen, Jeremy J., Ewing, Donna L. & Kwoka, Maria (2013). Teachers' attitudes towards inclusion, perceived adequacy of support and classroom learning environment. *Learning Environments Research*, 17 (1), 113-126.
- Nilholm, Claes (2015). Föreläsning; *Inkluderande lärmiljöer*. Ifousprojekt i Malmö 2015-09-17.
- Nilholm, Claes & Göransson, Kerstin (2013). *Inkluderande undervisning- vad kan man lära av forskningen*. Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Persson, Pia (2013) *Special Education in Tunisia*. (Magisteruppsats). Institutionen för lärande och samhälle. Malmö: Malmö högskola.
- Persson, Pia (2016). *Tillgängliga lärmiljöer för barn och elever, pedagoger och skolledare. En väg till inkludering*. (Masteruppsats). Institutionen för lärande och samhälle. Malmö: Malmö högskola.

Senge, Peter M. (2004). *Den femte disciplinen. Den lärande organisationens konst*. Falun: ScandBook AB.

Scherp, Hans-Åke (2009). Förståelseorienterad och problembaserad skolutveckling. *Skolutvecklingens många ansikten*. Berg och Scharp (Red.) Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Shevlin, Michael, Winter, Eileen & Flynn, Paula (2012). Developing inclusive practice: teacher perceptions of opportunities and constraints in the Republic of Ireland. *International Journal of Inclusive Education*, 17:10.

Skolverket. (2015). *Att planera för barn och elever med funktionsnedsättning. En sammanställning av forskning, utvärdering och inspektion 1994-2014*. Stockholm. Skolverket.

SFS 2008:567. *Diskrimineringslag*. Stockholm: Regeringskansliet.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB.

Svenska Unescorådet. (2006). *Salamancadeklarationen*. Stockholm: Svenska Unescorådet.

Timperley, Helen (2013). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. Lund: Studentlitteratur AB.

Tufvesson, Catrin (2007). *Concentration difficulties in school environments- with focus on children with ADHD, autism and Down's syndrome*. (Doctoral thesis). Lund: Lunds Tekniska högskola.

Tufvesson, Catrin (2015). *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning. Förskola och skola*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Vedung, E. (2012). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund. Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. Rapport nr 1:2005. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wibeck, Victoria (2011). *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur AB.

Öquist, Oscar (2008). *Systemteori i praktiken- konsten att lösa problem och nå resultat*. Stockholm: Gothia förlag.